

культури, що склалися історично. Типи педагогічної культури виникають і формуються у зв'язку з налаштуванням взаємин між освітою та культурою. Коли освіта орієнтується на культуру й розвивається в її контексті, настає період розвитку гуманістичної педагогічної культури. Саме в такий період гуманізм проявляється як система поглядів й широкого потоку суспільної думки, що має значні педагогічні наслідки. Виховання повертається «обличчям до дитини». Освіта стає орієнтованою на людську природу. Гуманістична педагогічна культура створює умови для особистісного розквітавання, вільного суспільного діалогу культур, стимулює до життя нові джерела творчої практичної педагогіки.

Література

1. Цільова комплексна програма «Вчитель» // Освіта України. – 1996. – № 64. – 27 серпня.
2. Ананченко М.Ю. К вопросу о сущности и факторах становления профессиональной культуры специалиста [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <http://rspu.edu.ru/university/publish/pednauka/1-2006/01kananykina.htm>
3. Бондаревская Е. В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность / Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 2006. – №3. – С. 37-43.
4. Буряк В. К. Педагогічна культура: теоретико-методологічний аспект / В.К. Буряк. – К. : Деміург, 2005. – 228 с.
5. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В.А. Канн-Калик, Н.Д. Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – 487 с.
6. Культурология. История мировой культуры / Под ред. А. Н. Марковой. – М., 1995.
7. Ушинский К. Д. Собрание сочинений. – М.–Л. : Учпедгиз, 1950. – Т. 6. – 259 с.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2010 р.

О. М. Овчарова

*аспірантка Харківського НПУ ім. Г.Сковороди,
м. Харків*

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНКУРС ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Вивчаються питання організації педагогічного конкурсу з метою професійної самореалізації майбутніх вчителів в позанавчальній роботі вищого педагогічного навчального закладу.

Ключові слова: студенти, педагогічний конкурс, професійна самореалізація, позанавчальна діяльність, вищий педагогічний навчальний заклад.

Изучаются вопросы организации педагогического конкурса с целью профессиональной самореализации будущих учителей во внеаудиторной работе высшего педагогического учебного заведения.

Ключевые слова: студенты, педагогический конкурс, профессиональная самореализация, внеаудиторная работа, высшее педагогическое учебное заведение.

We study the organization of pedagogical competition for professional self-realization of future teachers in class work higher pedagogical educational institution.

Keywords: students, pedagogical competition, professional self-realization, field work, higher teacher education institution.

Питання самореалізації особистості висувається на перший план в умовах гуманізації та гуманітаризації суспільства й освіти, що створює умови для її саморозвитку. Виявлення цінностей освіти означає, що необхідно, перш за все, піклуватися про роль освіти у долі кожної окремої людини для виховання людини активної в професійній діяльності, вільної в своєму виборі, відповідальної, гнучкої, здатної знайти шляхи до втілення свого призначення в житті, вирішувати різні задачі, що виникають на життєвому шляху. У сучасних умовах у якісно новому аспекті розглядається проблема розвитку і використання людського потенціалу, тому дослідження професійної самореалізації студентів вищих педагогічних навчальних закладів та реалізації їх у позанавчальній діяльності вищої школи є актуальним питанням на сьогоднішній день. Як свідчить аналіз наукової літератури, недостатньо вивченими є проблеми формування самореалізації у студентів вищого навчального педагогічного закладу в позанавчальній діяльності.

Дослідниками розроблялися окремі аспекти самореалізації особистості, але у проведених наукових дослідженнях вітчизняними та зарубіжними вченими теоретично не обґрунтовано зміст й особливості організації педагогічного конкурсу як засобу професійної самореалізації майбутніх учителів.

Мета статті полягає у розробці, теоретичному обґрунтуванні педагогічного конкурсу як засобу професійної самореалізації в процесі фахової підготовки студентів вищого педагогічного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У навчально-виховному процесі педагогу необхідно створювати умови для розвитку творчої сутності особистості. Слід враховувати, що самореалізація у контексті процесу освіти виступає і як мета людського життя, і як засіб досягнення смисложиттєвих цілей. Особистість, самореалізовуючись, самоздійснюючись, не лише функціонує в суспільстві, а вкладає свій творчий, науковий потенціал у суспільний розвиток.

Для дослідження професійної самореалізації в педагогічному процесі вищого навчального закладу потрібно, перш за все, визначити категорію «самореалізація». Термін «самореалізація» використовується у вітчизняній і зарубіжній психологічній, педагогічній, філософській, соціологічній і іншій суспільно-науковій літературі. Термін «самореалізація» (selfrealization) вперше приводиться в словнику з філософії і психології, виданому в 1902 р. в Лондоні: «Самореалізація – здійснення можливостей розвитку Я [4, с.6]». Таке визначення відповідає доктрині, згідно якої

вищим кінцевим результатом розвитку є самореалізація або самоздійснення. На думку Л. Коростильової самореалізація – це здійснення можливостей розвитку «Я» за допомогою власних зусиль, співтворчості, співдіяльності з іншими людьми (оточенням), соціумом і світом у цілому [4, с.12]. Деякі дослідники розуміють самореалізацію як практичну діяльність, що спрямована на розкриття суті людини, пошук нею сенсу життя, виконання вищого призначення, виявлення і розвиток людиною власних потенціалів на шляху руху до себе – кращого. Розвиток здатності особи до самореалізації як прояв і розкриття спектру можливостей, розвиток творчої особистості пов'язується також з освітою.

Освіта розуміється як становлення образу людини, суб'єкта, що саморозвивається і самореалізується, де людина співвідносить себе з ідеальним «Я». Під впливом соціально-особистих чинників переосмислюється вся система стосунків особистості з оточуючими людьми, змінюється ставлення до себе й до своєї діяльності як засобу самореалізації. Установлюється відповідний зв'язок між зацікавленістю й мотивами поведінки. Розширення реальних творчих можливостей та активна самореалізація мають велике значення для виявлення кожною людиною власного інтелекту, свого творчого потенціалу та обдарування для всебічного розвитку особистості.

Отже, чим ширші можливості, надані особистості у пошуки адекватних засобів самореалізації, тим значніша віддача, що її отримує суспільство в результаті становлення ще однієї самодостатньої, свідомої особистості.

Одна з провідних цілей педагога є створення обставин, що сприяють виявленню й реалізації особистісних якостей студентів – тобто створення необхідних умов для самореалізації особистості. Знання про можливі шляхи реалізації особистістю своїх потенційних можливостей, заснованих на загальнолюдському досвіді, є найбільш цінними, актуальними соціально-психологічними знаннями для педагогів.

На самореалізацію особистості в освіті вказують як на один з етапів складного процесу саморозвитку особистості. До чинників успішного педагогічного забезпечення самореалізації студентів Т. І. Баришнікова відносить творчість в діяльності та відносинах. На її думку, студент може самореалізуватися в освіті, відчувши і розвинувши всю повноту власної суб'єктності, якщо освіта стане для нього інструментом самотворення.

Конкурс педагогічної майстерності у вищому педагогічному навчальному закладі один із найдоцільніших заходів, що організовується та проводиться у позанавчальний час та дає можливість виявити професійно обдарованих студентів.

Основна мета конкурсу педагогічної майстерності – сприяти підвищенню рівня професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, підготовки студентів до навчально-виховної роботи, формуванню

позитивного ставлення студентів до своєї професії, заохотити студентів до вивчення курсів педагогічних дисциплін у вищому педагогічному навчальному закладі та професійно значущих якостей особистості.

Особистісна самореалізація майбутнього вчителя – складний психосоціальний механізм, за допомогою якого він реалізує прагнення до цілеспрямованої взаємодії з соціальним середовищем, з найближчим безпосереднім оточенням. Питання організації позанавчальної діяльності у вищому навчальному педагогічному закладі є досить актуальним. У наш час активізується процес удосконалення підходів до професійної підготовки вчителя. Необхідно враховувати питання самореалізації студентів у позанавчальній діяльності для покращення професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Невід'ємною основою у вибудовуванні будь-яких видів діяльності та спілкування виступає творчість. Творчість у відносинах і діяльності розглядається як необхідний рушій процесу самореалізації, в творчому самовираженні присутній критерій відповідальності «авторів самих себе» за процес і результат самобудівництва. Саме в творчості людина реалізується як цілісна особа, що розвивається, а в процесі співтворчості між студентом і викладачем відбувається процес, що веде людину до вершин самореалізації і самоздійснення. У освітньому процесі спонукання студентів до творчості є одним з найважливіших завдань, оскільки людина спочатку володіє здібністю до творчого розвитку. П. Ф. Каптерев бачив мету педагогічного процесу у включенні людини, що росте, в саморозвиток за допомогою різноманітних контактів з дійсністю творчого характеру [2, с. 54].

Сучасна українська вища школа повинна забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності людини як особистості та найвищої цінності суспільства на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарованості й талантів. Приймаючи участь у педагогічному конкурсі, студенти показують набуті знання та вміння, а також розкривають свою педагогічну майстерність.

Педагогічна майстерність – це вияв високого рівня педагогічної діяльності. Як наукова проблема, вона постала у ХІХ ст. Дослідники педагогіки тлумачать її як найвищий рівень педагогічної діяльності, комплекс властивостей особистості майбутнього педагога, що забезпечує високий рівень самореалізації та самоорганізації педагогічної діяльності. Ґрунтується на високому фаховому рівні підготовки, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Розглядається як вияв власного «Я» у професії, як самореалізація особистості в педагогічній діяльності, тому визначається як вища, творча його активність, що передбачає доцільне використання методів і засобів педагогічного взаємовпливу в кожній ситуації навчання та виховання.

Педагогічний конкурс – це захід, в якому розкриваються професійні уміння студентів, набуті у навчально-виховному процесі та комплекс

властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

Ми поділяємо також і точку зору Б. С. Гершунського на те, що якщо самореалізація особи і є сенс людського життя, а сфера освіти покликана переконати людину в цьому її вищому призначенні і створити всі необхідні умови для самореалізації, то основні функції освіти повинні полягати у формуванні Віри у вищу цінність максимально можливої самореалізації і в створенні умов для самовизначення особи, самопізнання своїх здібностей, бажань, інтересів, а суперечливі функції професійної освіти повинні полягати в продовженні розвитку та закріплення цих світоглядних підстав особи і в забезпеченні людини, сприяючими максимально можливому прояву його здібностей в продуктивній праці на благо себе, своєї сім'ї, країни. Зазначаємо, що найкраще розкритися професійно та самореалізуватися студенту у позанавчальний час дає організація та проведення педагогічного конкурсу. У якому майбутній учитель розкриває свою творчість та набуває професіоналізму.

В. А. Сластеніна показав, що творчість є об'єктивною професійною необхідністю в діяльності викладача. Тільки творчий викладач може виховати творчого студента. Процес самореалізації є творчим процесом, а формуванню творчого стилю діяльності сприяють: проблематизація змісту освіти, рефлексії викладача і студента в позанавчальному процесі.

Професійна компетентність і методична підготовка завжди виділялися як провідні якості викладача. Так, П. Ф. Каптерев відзначав, що «тільки тоді навчання буде живим, – енергійним, захоплюючим, коли буде видно, що словами і думками вчителя управляє не книжка, не методика, а сам вчитель, коли буде видно, що у вчителя є свій «цар в голові [3, с. 37]». Думка П. Ф. Каптерева про те, що творчого викладача і студента об'єднує, «пов'язує потреба самоосвіти та розвитку» і досі не втрачає своєї актуальності. Для вчителя, саморозвитку, що відрізняється активністю, характерне бажання самовдосконалення, як помітив К. Д. Ушинський, «вчитель живе до тих пір, поки він вчиться, як тільки він перестає вчитися, в ньому вмирає вчитель [7, с. 235]».

Творчість – це процес створення чогось нового на основі перетворення пізнаного: нового результату або оригінальних шляхів і мета дій його одержання. Характеристики творчості: новизна і перетворення. Педагогічна творчість – процес створення і перетворення особистості вихованця. Педагогічна творчість виявляється в науковій діяльності педагога і в творчій педагогічній роботі (оригінальне вирішення педагогічних завдань, розробка нових педагогічних методів, прийомів, застосування педагогічного досвіду в нових умовах, удосконалення системи роботи з учнями, імпровізація в педагогічному процесі). Під час роботи з учнями вчитель передбачає педагогічні ефекти, впливає на уяву, увагу, пізнавальну діяльність учнів, а також звертається до педагогічного

перевтілення, що робить його діяльність творчим процесом.

Ефективність професійної підготовки та самореалізації майбутніх учителів під час їхнього навчання у педагогічному закладі освіти суттєво залежить від організації навчальної та позанавчальної роботи. Необхідно впроваджувати різноманітні форми організації діяльності студентів, які певним чином сприяють підвищенню ефективності професійної підготовки майбутнього вчителя.

Висновки. На наш погляд, залучення студентів до позанавчальної діяльності відіграє значну роль у професійній самореалізації майбутніх учителів, оскільки вона передбачає багато можливостей для створення умов професійної самореалізації, серед них насамперед ми виділяємо проведення педагогічного конкурсу. Позанавчальна діяльність вищого педагогічного навчального закладу повинна спрямовуватися на професійний розвиток студентів. Зазначаємо, що підготовка студентів до конкурсу педагогічної майстерності – це, найголовніше, творчий підхід.

Таким чином, організація та проведення педагогічного конкурсу відіграє важливу роль для професійної самореалізації майбутніх учителів. Разом з тим, наше дослідження не охоплює усього кола питань, пов'язаних з професійною самореалізацією студентів, і потребує більш детального розгляду.

Перспективним напрямом дослідження є вивчення питань щодо роботи педагогічного клубу у вищому педагогічному навчальному закладі.

Література

1. Барышникова Т. И. Педагогические условия развития способности к самореализации: Автореф. дис. канд. пед. наук / Т. И. Барышникова – Хабаровск, 2002. – 186 с.
2. Каптерев П. Ф. Избранные педагогические сочинения / П. Ф. Каптерев – М., 1982. – 704 с.
3. Коган Л. Н. Всестороннее развитие личности и культура / Л. Н. Коган – М. : Просвещение, 1981. – 387 с.
4. Коростылева Л. П. Психология самореализации личности / Л. П. Коростылева – С.-П., 2003. – 200 с.
5. Лосева Н.М. Самореалізація викладача-куратора: нав.-метод. посіб. / Донецький національний ун-т. – 2 вид., перероб. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – 227с.
6. Психологический словарь / В.П. Зинченко. – М., 1999. – С. 344.
7. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : монографія / Л. С. Рибалко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. – 443с.
8. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения : в 6 т. / К. Д. Ушинский – Т. 5. – М., 1990. – 528 с.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2010 р.